

ZÁRÓJELENTÉS

Kazinczy Ferenc művei
(kritikai kiadás)
2010–2013

1. Alapozó munkálatok

a) archiválás

A kéziratanyag több cikluson átnyúló archiválási munkálatai lényegében befejeződtek, elkészült közel másfélszáz ezer kéziratfotó. Az archiválást az egyes közgyűjteményekkel kötött kutatási szerződések alapján végeztük, aminek eredményeképpen a kutatócsoport kutatási célra térítés nélkül jutott az anyaghoz, cserébe a kutatócsoport munkatársa végezte a fotózást, s a gyűjtemények rendezetten kapták meg az archivált kéziratok fotóanyagát.

A feltárt és archivált gyűjtemények a következők:

MTA Könyvtárának Kézirattára

OSZK Kézirattár

Ráday Gyűjtemény

Petőfi Irodalmi Múzeum

Déri Múzeum

Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtára

Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára

Sárospataki Református Kollégium Könyvtára

Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár

b) kéziratkatalógus

Az akadémiai kézirattárban lévő levelezésanyag kéziratkatalógusának munkálatai során átvizsgálásra kerültek a kötetes kéziratgyűjtemények, a bennük található levelek leírása megtörtént. A munkát végző kutató, Czifra Mariann ez alapján elkészítette a katalógust, az akadémiai kézirattár katalógussorozatának formátumában, amely sorozatban az majd megjelenik a jelenleg folyamatban lévő, remélhetőleg sikeres pályáztatást követően, még 2014-ben.

2. Nyomtatott kiadás

A nyomtatott sorozat három kötete jelent meg 2009-ben, az előző pályázati ciklus végén. Ebben a ciklusban újabb öt látott napvilágot, s további ötnek a munkálatai haladtak előre, különböző mértékben. Megtörtént a nyomtatott kiadásban még tervezett további három kötet koncepciójának kialakítása és a sajtó alá rendező kiválasztása, a várható nagy terjedelem miatt nem zárható ki, hogy két kötetet ketté kell majd bontani.

a) elkészült kötetek

Fogságom naplója, sajtó alá rendezte Szilágyi Márton, Debrecen, 2011., 528.

Kazinczy hatástörténetileg bizonyosan legjelentősebb műve a *Fogságom naplója*. A kritikai kiadás arra tett kísérletet, hogy érzékeltesse a Kazinczy életének végén lezárt szöveg keletkezésének kontextusát is: ezért a kötet tartalmazza Kazinczy számos egyéb írását, amelyben a szerző igyekezett valamilyen formában a hétéves fogság traumatikus élményét

megfogalmazni. A kritikai kiadás újdonsága még, hogy rekonstruálta azt a családi levelezést, amelyet Kazinczy minden bizonnyal a *Fogságom naplója* részeként, függelékeként gondolt el, s amelyben számos olyan, a rokonoktól származó levél található, amely soha nem jelent meg ugyan nyomtatásban, ám fontos adalékokat tartalmaz az író fogságának periódusáról. Ilyenformán ebben a kötetben egy ismertnek tűnő, klasszikus irodalmi szöveg új arcát villantja fel, a jegyzetek pedig megkísérlik lehetővé tenni, hogy a mű történeti forrásként és esztétikai élményt nyújtó memoárként egyaránt olvasható legyen.

Szép Literatura, sajtó alá rendezte Bodrogi Ferenc Máté, Debrecen, 2012., 1200.

A kötet Kazinczy Ferenc nyomtatásban napvilágot látott 1814–1815-ös kilenckötetes fordításgyűjteményét tartalmazza. Szerepét az íróutódokra gyakorolt rendkívüli hatásként, attitűdváltó irodalomtörténeti jelenséggént, illetve az 1810-es évek fontos irodalmi és könyvészeti eseményeként egyaránt jegyzi a szakirodalom. A *Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literatura* nemcsak az életmű egyfajta szintézisét és publikációs csúcspontját jelenti, hanem az ezen idő alatt lezajló változások lenyomatát is hordozza előzményeinek, keletkezésének és utóéletének históriájában.

Erdélyi Levelek, sajtó alá rendezte Szabó Ágnes, Debrecen, 2013., 888.

Kazinczy Ferenc az 1816-os erdélyi útján átélt élmények formába öntésén élete végéig dolgozott. A jelen kötet e soha le nem zárt munkafolyamat dokumentumait adja közre az utazást elsőként megörökítő feljegyzésektől kezdve a *Tudományos Gyűjteményben* publikált mutatványokon át a cenzúráig eljutott kéziratok példányokig, melyek közül azonban végül egyik sem jelent meg. A szövegek feldolgozása azt a genetikus szemléletet követi, melyet már az életmű-sorozatot nyitó *Pályám emlékezete*-kiadás is képviselt. Az *Erdélyi levelek* címen ismeretes szövegvilágnak így eddig ismeretlen arculatai tárulnak fel, melyek még inkább kiemelik az önéletíró Kazinczy jelentőségét.

Levelezés XXIV. kötet, sajtó alá rendezte Orbán László, Debrecen, 2013., 840.

Levelezés XXV. kötet, sajtó alá rendezte Soós István, Debrecen, 2013., 964.

A levelezéskötetek az 1890-ben Váczy János által indított sorozat pótkötetei. A *Levelezés XXIV.* az 1960 (az előző pótkötet megjelenése) óta előkerült 303 magánlevelet tartalmazza, a *Levelezés XXV.* pedig Kazinczy 1786–1791 közötti hivatali levelezését (283 levelet és 93 kapcsolódó iratot). A korszak kutatásának egyik elsőrendű forrásaként használt és számon tartott Kazinczy-levelezés így az eddigi majdnem hatezres tételszám több mint 10%-ával bővült, s jelenleg 6521 darabot számlál.

b) munkában lévő kötetek

Versek és versfordítások, sajtó alá rendezi Debreczeni Attila

A *Költemények* kötetéből elkészültek a főszövegek és megtörtént ezek nagyrészeinek tördelése is (terjedelmi okok miatt nem kerülhet bele minden főszöveg a nyomtatott kiadásba, amely már így is meghaladja a 800 oldalt, de az elektronikus változatban minden szövegforrás teljes szöveggel jelenik majd meg). A jegyzetekből az 1775 és 1803 közötti időszakra eső versek jegyzetmező-magyarázatai és ugyanezen időszak szövegcsoportjainak leírásai, keletkezéstörténete készült el, mintegy tíz ív terjedelemben.

Tanulmányok és cikkek, sajtó alá rendezi Bódi Katalin, Devescovi Balázs

A kötet a szövegeket készítő (részben hallgatói) csoport többszöri átalakulása miatt csúszásba került. A szövegeket végül egyszemélyi felelősként Devescovi Balázs lezárta és átadta Bódi Katalinnak, aki a jegyzetek megírására vállalkozva lépett be a kötet elkészítésének

munkálataiba. Jelenleg az egyes periodikák kapcsolatrendszerének feltárása van folyamatban, ami az egyes cikkek keletkezéstörténeti magyarázatait is megalapozza.

Magyarországi utak, sajtó alá rendezi Orbán László

A kötet eredetileg az *Utazások* részeként az *Erdélyi levelekkel* együtt jelent volna meg, de részben annak hatalmasra duzzadt anyaga és viszonylag kompakt jellege, részben pedig a kötet munkálatainak ezzel is összefüggő elhúzódása miatt új megoldást kellett keresnünk. Ezek szerint Kazinczy útirajzainak ez az egysége külön kötetben, új sajtó alá rendező gondozásában jelenik meg. Jelenleg már elkészült a főszövegek kétharmada és a jegyzetek mintegy harmada.

Glottomachia, sajtó alá rendezi Czifra Mariann

A Kazinczy-hagyaték egyre teljesebb feltárása során láthatóvá vált a megjelent művekhez kötődő hatalmas feljegyzés-anyag. Ennek a kiadásba emelésére részben az önéletírásoknál alkalmazott módszert követjük: a „műveket” beillesztjük a feljegyzés-halmazba, így együttes kiadásuk-jegyzetelésük által eddig rejtett összefüggésekhez jutunk el. A hagyatékban fellelhetőek az 1810-es évek literátori harcainak Kazinczy által rendezett kéziratok anyagai, így az olyan nagyjelentőségű szövegeket, mint például az *Ortológus és neológus nálunk és más nemzeteknél* című tanulmány vagy a *Tübingai pályamű*, célszerű ebben a szövegkontextusban (is) hozzáférhetővé tenni.

Pandekták, sajtó alá rendezi Granasztói Olga

A feljegyzés-anyag feldolgozásának másik módszere az lesz, hogy közreadjuk a Kazinczy által összeállított feljegyzéscsomókat, megteremtve így kiadásunk Feljegyzések megnevezésű Negyedik osztályát az eddigi három mellé. A *Pandekták* Kazinczy jegyzőfüzeteinek rekonstruálható csomóit adja közre (magában foglalva a korábban *Magyar Panteon* címen tervezett kötet anyagának jelentős részét is), ami annál is indokoltabb, mivel mint kiderült, Kazinczy maga is számolt azzal, hogy ezek az utókor számára hozzáférhetőek lesznek. Ezek feltárásával nemcsak az írói műhely és műveltség keretei és forrásvidéke válnak feltérképezhetővé, de a korabeli műveltségáramlás, a könyvforgalom és forgalmazás jellegzetességeihez is közelebb lehet kerülni. Mostanra már a főszövegek egy részén kívül elkészült a Kazinczy által használt művek adatbázisa az akadémiai kézirathagyaték feltárása alapján (erről ld. alább).

2. Elektronikus kiadás

a, platformfejlesztés

Elkészült a platformfejlesztés, ami a jelen esetben az informatikai feltételek megteremtését jelentette, a Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtár bázisán. A munkába bekapcsolódott egy (másik pályázatból finanszírozott) főállású informatikus is, biztosítva így a háttérfejlesztéseket követően a TEI-XML alapú adatbázisépítés folyamatos informatikai támogatását. A portál-rendszer folyamatos fejlesztést igényel, hiszen új és új funkciók megtervezése és kivitelezése válik szükségessé a munka során. Jelenleg a következő elektronikus kiadások érhetőek el:

– *Magyar Museum* (Debreczeni Attila, Gulyás Emese, Nyitrai Nóra)

http://deba.unideb.hu/deba/magyar_museum/

– *Orpheus* (Debreczeni Attila, Gulyás Emese, Nyitrai Nóra)

<http://deba.unideb.hu/deba/orpheus/>

– Kazinczy Ferenc: *Pandekták* (Granasztói Olga, Nyitrai Nóra)

<http://deba.unideb.hu/deba/pandektak/>

– *Kazinczy Ferenc művei* (Bodrogi Ferenc Máté, Debreczeni Attila, Nyitrai Nóra, valamint a kutatócsoport) (próbaverzió) http://deba.unideb.hu/deba/kazinczy_muvei/
– *Textológiai-filológiai adatbázisok* (Bodrogi Ferenc Máté, valamint a kutatócsoport) <http://deba.unideb.hu/deba/irodalom/irodalom.php>

b) elektronikus kiadások

A Kazinczy elektronikus kiadás próbaverziója üzemel, Kazinczy korai verseinek korpuszát, levelezésének ezzel kapcsolatos részét és egy nyomtatott kötet adaptációját tartalmazza, valamint elkészült a *Pályám emlékezete* szövegvariánsainak elektronikus adaptációja, a kritikai szövegek hozzáférhetőek. Az elektronikus kiadás fejlesztésében egy kisebb önéletajzi anyagon megtörtént a szövegváltozatok nyomonkövethetőségének kialakítása, vagyis szövegszekvencia-elvű feldolgozása, mely funkció teljesen új és eredeti fejlesztés. Jelenleg az elsődleges cél az alapszerkezet és a funkciók tesztelése egy minden szövegtípust tartalmazó kisebb anyagon, hogy a Kazinczy-levelezés készítésével járó nagy mennyiségű adatfeltöltés számára biztonságos legyen a működés. A csak elektronikus kiadásra tervezett Kazinczy-levelezésből elkészült a Rummy Károly Györggyel folytatott német nyelvű levelezés 1807–1810 közötti szakaszának szövegellenőrzése a kéziratok alapján és az átírt szövegek fordítása, a munka a további levelekkel és a teljes anyag elektronikus közzésre való előkészítésével folytatódik.

Ezzel párhuzamosan megtörtént a fejlesztői felület kialakítása, mely a *Textológiai-filológiai adatbázisok* építését szolgálja, jelenleg folyamatban van ennek az adatbázisnak az optimalizálása, ellenőrzése, egységesítése és bővítése, ez nem pusztán a Kazinczy-kiadás anyagát tartalmazza, hanem a teljes portálrendszer filológiai háttérét képezi. A *Pandekták* összefoglaló címen futó, Kazinczynak az olvasmányairól szóló kéziratok jegyzéseit feltáró adatbázis jelenleg hat kéziratot tartalmaz, amelynek adatbázisát sokszempontú feldolgozásban, differenciált keresési-böngészési felhasználásra nyújtva lehetőséget. Ez a portál is a közös adatbázisra épül, amelyre a többi önálló portál is, így adataik eleve összekapcsolódnak, ahogy az a két nyomtatott folyóiratkiadás elektronikus adaptációjánál már meg is valósult (*Magyar Museum* és *Orpheus*).

Elindítottunk továbbá egy digitalizálási programot a Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtárral közösen, amelynek keretében első kiadásokat és a Kazinczy-kutatás elsőrendű forrásait tesszük elérhetővé kereshető kétrétegű pdf formátumban. A Debreceni Egyetem Elektronikus Archivumában így szabadon elérhetővé vált a Kazinczy-levelezés 23 kötetes Váczy-féle kiadása, Kazinczy *Szépliteratúra*-kiadásának kilenc kötet, aminek az ad különös jelentőséget, hogy egy eddig ismeretlen, Kazinczy saját kezű bejegyzéseit tartalmazó példányról van szó, valamint hét eredeti kiadás. Ugyancsak a jelen pályázati ciklusban készült el a kutatócsoport új honlapja is, ahonnan elérhetőek a digitalizált művek éppúgy, mint minden a kutatócsoportot érintő főbb információ.

3. Monográfiák, tanulmánykötetek

Ragyogni és munkálni. Kultúratudományi tanulmányok Kazinczy Ferencről, szerk. Debreczeni Attila, Gönczy Monika, Debrecen, 2010., 486.

A tanulmányok első változatai a 2009. október 15–17. között Debrecenben, a Kazinczy-emlékév keretében megrendezett konferencián hangzottak el. Jelen formájukat további szerzői javítások, lektorálás és szerkesztés után nyerték el. A kötet szerzői nyelvészek, történészek, művészettörténészek és irodalomtudósok. A kötet négy fejezete közel negyven tanulmányt tartalmaz: a *Nyelv és fordításirodalom* című részben Kazinczynak a nyelvvel kapcsolatos tevékenységéről és néhány nevezetes fordításáról értekeznek a szerzők. A *Medialitás és*

társművészetek című részben művészet- és irodalomtörténészek vizsgálják képek és szövegek viszonyát. A Politikum és identitás című részben a történelmi események és a gazdasági mindennapok Kazinczyját pillanthatjuk meg. Az Íróársak és leányok című záró rész pedig az életrajzi és kapcsolattörténeti kutatások újdonságaiból ad ízelítőt.

Váczy János: *Kazinczy Ferenc és kora*, sajtó alá rendezte és az utószót írta Kovács Dániel, Debrecen, 2012., 740.

Váczy János neve szorosan összekapcsolódott Kazinczy Ferenc életművének feltárásával. A levelezés kiadójaként Váczy János felkészülten vállalkozhatott Kazinczy korának és életművének monografikus feldolgozására. Az első életszakaszt tárgyaló kötet 1915-ben jelent meg, készült a folytatás is, a befejezésre azonban nem futotta a szerző életidejéből, a II. kötet kéziratban és befejezetlenül ránk maradt fejezetei a Kazinczy Ferenc Társaság Széphalom című évkönyvében láttak napvilágot folytatásokban az 1990-es évektől kezdődően. Minthogy nagy Kazinczy-monográfia Váczy János művét követően sem készült, indokoltnak látszott e mindmáig legteljesebb, de együtt soha meg nem jelent összefoglalás közzététele. Az utóbbi száz év persze sok ismeretet felszínre hozott, számos újabb értékelési szempontot kínált fel, egészen új elméleti pozíciókat alakított ki a kutatások számára, amelyek következtében az egyes művek, irodalmi irányok, törekvések más megvilágításba kerülnek, mint ahogyan Váczy megítélte őket. Az általa rögzített és közvetített tudás azonban ma is hasznosítható, gondolatébresztő, vitára serkentő.

Bodrogi Ferenc Máté: *Kazinczy arca és a csiszoltság nyelve. Egy önreprezentáció diszkurzív háttere*, Debrecen, 2012., 374.

A monográfia a Kazinczy által rajzolt önképek és a csiszoltság (politeness) angolszász nyelve között tételez hatástörténeti kapcsolatot, a gráciafilozófia, a társiasság, a kritikafelfogás, a nevelődés és az esztétikai élmény terén. Az első fejezet több elméleti távlat metszéspontján veszi szemügyre a vizsgálat tárgyául választott önmegjelenítési mintázatot. A második ennek lehetséges angolszász gyökereit, a harmadik pedig azok német áttételeződéseit rekonstruálja, hogy a befejező részben a már felsorolt legfontosabb aspektusok tükrében legyen még láthatóbb a rokonság. A német áttételekben transzformálódó angolszász hatás alapvető fontosságú Kazinczy önértelmezésében, s látványos kulcsot ad annak megszólíthatóságához, ahogy a grácia és az esztétikai élmény fogalmainak korabeli történetéhez is.

Czifra Mariann: *Kazinczy Ferenc és az ortológusok (Árnyak és alakok az 1810-es évek nyelvújítási mozgalmában)*, Ráció Kiadó, Budapest, 2013., 312.

A kötet a nyelvújítás leghevesebb vitákkal kísért időszakát, az 1810-es évek szövegeit, közelebbről pedig Kazinczy Ferenc *Orthologus és Neologus...* című tanulmányát vizsgálja. Az irodalomtörténet-írás már számot vetett azzal, hogy a címbéli két tábor egymástól elválasztani sem jogos. Jelen kötet ehhez újabb eredményekkel járul hozzá: bemutatja (és a függelékben közre bocsátja) Kazinczy korszakzáró tanulmányának eddig ismeretlen szövegváltozatát és új összefüggésrendszerben értelmezi azt. A korábbiakban figyelmen kívül hagyott, főképp kéziratban olvasható dokumentumokat vizsgálva nemcsak Kazinczy híres tanulmányának átértelmezésére tesz javaslatot, hanem ennek kapcsán a nyelvújítás bevett elbeszéléseinek és a korszakhatárok érvényességének kérdését is felveti. Felhívja a figyelmet a kéziratok hagyatéka kánonképző erejére, és rámutat arra, hogy éppen ennek a hagyatéknak köszönhető, hogy a nyelvújítás történetét az utókor Kazinczy szemszögéből beszélte el.

4. További eredmények

A kutatócsoport két munkatársa (jelen projekt által finanszírozott álláson lévő Bodrogi Ferenc Máté, valamint Czifra Mariann) sikeresen megvédte Kazinczy témájú PhD-értekezését, ezek monográfiává átdolgozott változata megjelent (ld. fentebb).

Czifra Mariann egyik tanulmányával kiérdemelte a 2012. év legjobbnak ítélt tanulmányáért járó Martinkó András-díjat (*Szövegek hálójában – A Kazinczy-levelezés kánonképző szerepe a nyelvújítás narratívájában*, in: Széphalom, 22, A Kazinczy Ferenc Társaság Évkönyve, Sátoraljaújhely, 2012, 51–74.)

A kutatócsoport másik tagja, Orbán László a 2013. évi Kis József díjat vehette át, amelyet az utóbbi öt évben megjelent kiemelkedő szövegkiadásért ítél oda a díj szakmai kuratóriuma 35 év alatti kutatóknak (a most díjazott mű: Kazinczy: *Pályám emlékezete*, 2009).

A kutatócsoport, valamint az MTA Textológiai Munkabizottsága és a Miskolci Egyetem Irodalomtudományi Doktori Iskolája közös rendezésében 2013 májusában került sor a TEXTOLÓGIA – FILOLÓGIA – ÉRTELMEZÉS című háromnapos tudományos konferenciára, amely a klasszikus magyar irodalom korszakában működő textológiai műhelyek számára biztosított teret sajátos értelmezői pozícióik megjelenítésére. A konferencia anyagából összeállított tanulmánykötet lektorálása megtörtént, jelenleg pályáztatás alatt áll.

Megjelent továbbá 60 tanulmány a kutatócsoport tagjaitól. A pályázati ciklus eredményeit teljes szöveggel hozzáférhetővé tesszük projekt-honlapunk Beszámoló elnevezésű részlegében (<http://irodalom.arts.unideb.hu/kutatas/kazinczy/beszamolo.php>).